

DERYA KOPTEKİN
Biz Romanlar Siz Gacolar

DERYA KOPTEKİN 1983 yılında Mardin Kızıltepe’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul’da tamamladı. 2006 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü’nden mezun oldu. 2010 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı’ndan ve 2013 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı’ndan yüksek lisans derecelerini aldı. Yoksulluğun sosyal temsilleri, çocukların kimlik algıları, sınıf deneyimleri, kentsel dönüşüm ve göç konularında çalışmalar yürüttü. 2009-2016 yılları arasında Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü’nde psikodramatik grup terapisi eğitimini tamamlayarak psikodrama terapisti unvanını aldı. 2008 yılından beri İzmir Büyükşehir Belediyesi’nde psikolog olarak görev yapıyor. Ayrıca çocuk hakları, çocuk istismarı ve ihmali, toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet, ayrımcılık, üreme sağlığı ve cinsellik, ruhsal travma gibi pek çok konuda eğitim ve atölye çalışmalarını yürütüyor.

İletişim Yayınları 2484 • Araştırma-İnceleme Dizisi 409

ISBN-13: 978-975-05-2201-7

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Tamlı Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Merin Sever

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Derya Koptekin Arşivi

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ ve *DİZİN* Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

DERYA KOPTEKİN

Biz Romanlar Siz Gacolar

Çingene/Roman Çocukların
Kimlik İnşası

Ođlum Hazar'a...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
SUNUŞ KABİLİNDEN	
ÇİNGENELER VE/İLE KARŞILAŞMALAR	
NECMİ ERDOĞAN	11
ÖNSÖZ	19
GİRİŞ	23
Araştırmanın yöntemine dair	25
ÇİNGENELER	31
Türkiye’de yaşayan Çingener	33
Çingener için kullanılan farklı adlandırmalar	40
İzmir’de yaşayan Çingene/Romanlar	44
BİZ VE ÖTEKİLER: ÇİNGENELER, ROMANLAR, GACOLAR, KÜRTLER...	49
Çingene ya da Roman olmak, hem Çingene hem Roman olmak	54
İnsan ilişkileri ve şiddet	62
Kürtler: “Kürt, Çingene kardeştir. Nasıl diydim ben sana? Aynı şeyleri onlar da yapıyor, bi konuşmaları işte değişik”	74
Gacolar: “İzmirlisin ama Romanları bilmiyon. O zaman sen Roman değilsin, Gaco’sun”	78

ÇALIŞMA YAŞAMI	85
SINIFSA BİR KONUM OLARAK ÇİNGENE/ROMAN OLMAK: “BİZ KÂĞIT TOPLUYORUZ AMA NAMUSUMUZLA TOPLUYORUZ”	109
Yoksulluğa ilişkin değerlendirmeler: “Zenginlik iyi bir şeydir, fakirlik ama kötü bir şeydir”.....	117
Zenginliğe ilişkin değerlendirmeler: “Tüm meslekler kazandırıyor, ama çöpe gitmek fazla para kazandırmıyor”.....	119
MAHALLE VE EVLER	125
KÜLTÜREL YAŞAM	139
Müzik ve dans: “Romanlar böyledirler / Çalgısız yaşayamaz, ölürlər”.....	139
Düğün.....	143
Sünnet.....	147
Hıdırellez (Ederlez).....	149
Köstek kesme.....	152
Gelincik yaktırma.....	152
Kına ve dövme.....	153
Asker uğurlama: “N’apçan meçbur vatan borçu”	155
TÜRKİYE’DE ÇİNGENELERE YÖNELİK AYRIMCILIK VE ÖNYARGILAR	159
Çocukların algıladığı ve maruz kaldığı ayrımcılık: “Ayrımcılık yapıyorsunuz, hep Gacoları götürüyorsunuz, Roman’ız diye öyle yapıyorsunuz!”	164
ÇOCUKLARIN GELECEK HAYALLERİ: “BEN GECE YATTIĞIMDA (H)AYALİMİ NASIL KURUYOM...”	171
SONUÇ YERİNE	181
KAYNAKÇA	197
DİZİN	203

TEŞEKKÜR

Bu çalışma pek çok insanın emeğiyle oluştu. Beni geri çevirmeyip görüşme yapmayı kabul eden, sorularımı içtenlikle yanıtlayan sevgili çocuklara en özel teşekkürlerimi sunarak başlamak isterim. Ayrıca Çingene/Roman toplumu hakkında merak ettiğim her şeyi sorabildiğim, kendisi de Tepecik'te büyüyen arkadaşım Alev Şengönül'e ve beni evinde ağırlayan, fotoğraf albümünü ve mektuplarını paylaşan bütün mahalle sakinlerine sonsuz şükran duyuyorum. Kitap, 2013 yılında tamamladığım yüksek lisans tezime dayanıyor. Önerileri ve değerlendirmeleri ile sunduğu katkıdan ötürü tez danışmanım Prof. Dr. Dilek Güldal'a minnettarım.

Arkadaşım Sercan Karlıdağ, çalışmamı kitap haline getirme sürecinde taslakları okuyarak, öneriler sunarak, anlam ve imla hatalarını düzelterek çok yardımcı oldu. Kardeşim Dilek, teknik konularda yardıma ihtiyacımın olduğu kimi kriz anlarında her defasında sorunumu çözmeyi başardı. Onların varlıkları her zaman güven verdi. Sevgili Cemal Dindar, çalışmanın kitaplaştırılma aşamasında önerileriyle mahalleden daha fazla yazılı ve görsel malzeme toplamam,

deneyimlerime daha fazla yaslanmam konusunda beni cesaretlendirdi ve eleştirileri ile ufuk açıcı oldu. İzmir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Projeler Dairesi Başkanlığı'na gerekli izinleri verdiği için minnettarım. Ayrıca, çocuklarla yaptığım görüşmelere mekân olan Yenişehir (Tepecik) Çocuk ve Gençlik Merkezi'ne 2009'daki kuruluşundan bugüne değin emek veren bütün çalışma arkadaşlarıma da teşekkür etmek isterim; özellikle de desteğini her zaman hissettiğim, zor zamanlarımda hep yanımda olan dostum ve idari sorumlum Burcu Pınar Şahin'e... Orada çalışmak her birimizin hayatında eşsiz ve çok önemli bir deneyim/di.

Bu süreçte hep yanımda olan ve benden desteğini esirgemeyen aileme ve dostlarıma gönül borçluyum.

Son olarak, çalışmamın kitaplaştırılarak okurla buluşması noktasındaki desteğinden ötürü sevgili Tanıl Bora'ya, hazırlık aşamasındaki önerileri ve düzenlemeleri ile kitabın bu hale gelmesinde büyük emeği olan sevgili Merin Sever'e teşekkür ediyorum.

SUNUŞ KABİLİNDEN
ÇİNGENELER VE/İLE KARŞILAŞMALAR

NECMİ ERDOĞAN

Çingene çocukların anlam haritalarını çıkarmayı hedefleyen bu kitap, birçok açıdan bizim vaktiyle *Yoksulluk Halleri*'nde yaptığımız tartışmayı devam ettiriyor. Derya'nın kitabı sizi nerelere götürür bilemiyorum ama beni çok yere götürdü. Götürdüğü yerler arasında teorik aklın kıvrımları olduğu kadar, onların açtığı ve onlara açılan hafızanın dolambaçlı sokakları da var.

* * *

Derya'nın kitapta sıkça atıfta bulunduğu *Yoksulluk Halleri* üzerinde çalışırken, yoksulların anlatılarının yanı sıra kendi yoksulluk anlatıma da yer vermek istemiş ve fakat “uygunsuz” olacağını düşünerek bundan vazgeçmişim. Derya'nın kitabı vesilesiyle olsun, derhal anlatıları kurcalamaya girişmek yerine kendi Çingene anlatımı arz edeyim:

Çocukluğum, yanı başında genelevin de bulunduğu Çingene mahallesine taş çatlasa bir kilometre uzakta olan bir mahallede geçti. Biz onların dünyalarına hiç girmezdik ama onlar bizim dünyamıza sık sık girerlerdi. Kalaycı ola-

rak, bohçacı olarak, ayı oynatıcısı olarak... Mahalleye dilenmeye gelen genç Çingene kızlarına sadaka vermeyi şaka yollu da olsa mahallenin delikanlıları ile cinsel ilişkiye girme şartına bağlayan koca koca adamlar vardı. Dahası, Çingene taşlama çocukların eğlencelerinden biriydi! Özellikle yeni yetme kız çocukları, genç kızlar ve bazen de bohçacılar mahallede göründükleri anda mahallenin çocukları neredeyse refleks olarak taş toplamaya başlar ve onlar geçip giderken bir anda taarruza geçerlerdi. Benim asla katılmadığım bu taşlama ritüeli –Theweleit’in faşizm ve “erkek fantezileri” bağlamında kullandığı ifadeyi ödünç alırsam– “onlar olmayınca dünyanın huzurlu ve güvenli bir yer olacağı” inancına dayanıyordu. (Ladurie’nin 1580 Romans karnavalı hakkındaki kitabında Yahudi taşlamadan söz ediliyor muydu?)

Tabii çocukların bu ritüeli büyüklerimizin yaydığı ve çocuk dünyamızın dehşetengiz bulduğu bir korkudan besleniyordu: Çingeneler hırsızdır ve üstelik –biz çocuklar için asıl kritik olanı– çocukları kaçırlılar! Taşlama ritüeline itibar etmesem de, bu korku benim de içime işlemişti. Bu arada, kardeşime sık sık yapıldığı gibi, çocukların “Çingenelerden alındıkları” söylenerek ağlatılması, şaka bile olsa Çingenele- rin çocuklarla ilişkisi hakkındaki bu ürkütücü imgeyi alttan alta körüklüyordu muhtemelen.

11 yaşındayken, yaz tatilinde komi olarak çalıştığım çay bahçesinin hemen yakınına göçebe bir Çingene aile çadır kurmuştu. Sabah işe giderken çadırlarının yanından geçmek zorundaydım ve bu durum beni tedirgin ediyordu. Üstüne üstlük, aile ihtiyacı olan suyu çay bahçesinden almaya başlamıştı. Ailenin benim yaşlarımdaki oğlu su almak için kardeşleriyle bahçeye her geldiğinde benimle arkadaşlık kurmaya çalışıyordu. Ben ise ona soğuk davranıyor ve onların bir an önce gitmelerini bekliyordum. Çocuk, benim kendi-

sine niye böyle mesafeli davrandığımı anlamaya çalışıyordu; ben ise ondan değilse de ailesinden korktuğumu gizlemeye çabalıyordum. Daha sonra her hatırladığımda bu yaptığımdan utanç duydum. Derya'nın konuştuğu çocuklarda o çocuğun sesini duyar gibiyim.

Bir sonraki yıl ise bu defa fuar gazinosunun yanı başındaki çay bahçesinde çalışıyordum ve gazinoda bulaşıkçılık yapan iki Çingene kadınla sık sık yan yana geliyorduk. Bana sürekli “yakışıklı” diye takılırlardı. Ama ben hiç oralı olmazdım. Gece son otobüsle şehre beraber dönerdik. Çoğu zaman onlardan ve benden başka neredeyse hiç kimsenin olmadığı otobüste beni yanlarına çağırırlar, sevmek ve konuşmak isterlerdi. Ancak ben asla yanlarına gitmezdim. “Sen niye bizden uzak duruyorsun?” sorusuna cevap da vermezdim. Bu cana yakın emekçilere içten içe sempati de duyuyordum ve fakat çocukluk dünyama kazanmış korku bunu bastırıyordu. Eminim ki onlar beni kendilerinden uzak tutan imgeyi zaten biliyorlardı ve ayrıca bu imgenin yarattığı zulmü türlü türlü biçimlerde yaşamışlardı.

14 yaşında başladığım seyyar satıcılıkta da Çingene mahallesi benim için girilmez bölge idi. Para kazanma kaygısının korkuya –ama bu defa kaçırılma değil, hırsızlık korkusuna– baskın çıktığı birkaç kez, kendi hayali sınırımı aşıp gettoda içeri girdim. Ama Çingenelerin meyve-sebze alacak hallerinin olmadığını görmek bu gerilimi daha fazla yaşamama gerek bırakmadı ve beni rahatlattı. (Devamını merak etmiş olabilecekler için not edeyim, lise öğrencisiyken bir devrimci olan amcamın götürdüğü Çingene meyhanesinde onlarla ilk sıcak ilişkiyi kurdum. Sonrasında önünden her geçtiğimde bana ısrarla şarap ikram etmek istediklerini gördükçe de yukarıda anlattıklarım aklıma geldi ve utandım. Bu utancın sadece bana ait olmadığı düşüncesiyle kendimi teselli ettim.)